

УДК 327(470+571)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3\(79\)-9](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3(79)-9)

Ігор РУДЬ

кандидат політичних наук, науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
madhoney@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7620-4390

МОРСЬКА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ПРИНЦИПИ, ЗАГРОЗИ І МАЙБУТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

У статті аналізується поточна ситуація в українському Чорноморському регіоні в контексті російської агресії, експертні прогнози щодо можливості співпраці з державами регіону усталеними мовами, аналізуються можливі вектори розвитку на основі «Морської стратегії України», прийнятої у 2024 році, та оцінюється важливість підтримки Чорноморської співпраці як фактора економічної стабільності та визначального фактора безпеки України в умовах воєнного стану.

Зі здобуттям незалежності у 1991 році Україні знадобилося створити чітку систему органів для формування нової морської політики, яка мала базуватися на міжнародних стандартах у цій сфері та потребах нової держави.

Головною метою України як морської держави є повна інтеграція морської практики та законодавства України з європейськими стандартами. Наразі українська держава прагне не лише повернути втрачені території, а й відновити контроль над Чорним та Азовським морями.

Морська стратегія України – важливий документ, який кодифікує комплекс заходів, необхідних для збереження статусу України в Чорному морі в умовах російської агресії, втрати значних прибережних територій (що включає економічний та транзитний потенціал портів, військових баз, морських шельфів тощо), та наразі вимагає створення нового плану дій у складних умовах спроб Російської Федерації створити умови для знищення або значного скорочення морського потенціалу нашої держави. Новітня морська стратегія дає змогу швидше та оперативніше захищати інтереси України, узгоджуючи їх з міжнародними договорами, протидіяти ворожим наративам, створювати чіткість щодо позиції України в майбутньому світі, а також відкриває значні можливості для створення нових зв'язків із іноземними організаціями безпеки та, перш за все, НАТО.

Ключові слова: морська стратегія України, російська агресія, Чорне море, воєнний стан.

Igor Rud. MARITIME STRATEGY OF UKRAINE: PRINCIPLES, THREATS AND FUTURE VECTORS OF DEVELOPMENT

The article analyzes the current situation in the Ukrainian Black Sea region in the context of Russian aggression, expert forecasts regarding the possibility of cooperation with the states of the region in established languages, analyzes possible development vectors based on the "Maritime Strategy of Ukraine" adopted in 2024, and assesses the importance of maintaining Black Sea cooperation as a factor of economic stability and a determining factor of Ukraine's security in the context of martial law.

With the acquisition of independence in 1991, Ukraine needed to create a clear system of bodies to form a new maritime policy, which was to be based on international standards in this area and the needs of the new state.

The main goal of Ukraine as a maritime state is the full integration of maritime practice and legislation of Ukraine with European standards. Currently, the Ukrainian state seeks not only to return the lost territories, but also to restore control over the Black and Azov Seas.

The Maritime Strategy of Ukraine is an important document that codifies a set of measures necessary to preserve Ukraine's status in the Black Sea in the context of Russian aggression, the loss of significant coastal territories (which includes the economic and transit potential of ports, military bases, sea shelves, etc.), and currently requires the creation of a new action plan in the difficult conditions of the Russian Federation's attempts to create conditions for the destruction or significant reduction of the maritime potential of our state. The latest maritime strategy makes it possible to operate more quickly and promptly defend Ukraine's interests by harmonizing them with international treaties, counteract hostile narratives, create clarity for Ukraine's position in the future world, and opens up significant opportunities to create new ties with foreign security organizations and, above all, NATO.

Key words: Maritime strategy of Ukraine, russian aggression, black Sea, martial law.

Постановка проблеми. У 2021 році була ініційована розробка Стратегії морської безпеки України та розпочата робота над першою редакцією документа. Україна довгий час не мала Стратегії морської безпеки, хоча й існувала Морська доктрина України,

яка була прийнята у 2009 році та оновлена у 2018 році. Однак ця доктрина не передбачала чітких механізмів її виконання, контролю за виконанням, не містила критеріїв оцінки, не враховувала всі актуальні загрози.

Об'єктом статті: є морська стратегія України як основа безпеки у Чорноморському регіоні

Предметом статті: є розгляд принципів Морської стратегії і визначення її майбутніх векторів в умовах агресії РФ.

Відповідно до предмету і об'єкту перед нами постають основні завдання:

1. Дізнатися як агресія РФ вплинула на зміни в морській стратегії України

2. Розглянути безпекову складову морської стратегії України

3. Визначити можливості і можливі вектори розвитку співробітництва України з державами регіону.

4. Описати новітні методи які використовує наша держава щоб протидіяти агресивним діям РФ на морі

5. Дослідити роль міжнародних юридичних договорів і документів як засобу захисту інтересів України на морі.

Виклад основного матеріалу. Оскільки Чорне море набуває нового значення на карті безпеки Європи, Україна активізує зусилля щодо зміцнення свого морського управління «Чорне море вже не є лише регіональною проблемою; воно стає майбутнім зовнішнім морським кордоном Європейського Союзу».

Війна змінила не лише потреби України в галузі безпеки, але й очікування щодо її морських інституцій.

Основна мета України як морської держави – це повна інтеграція морської практики та законодавства України до європейських стандартів. Наразі Українська держава прагне не лише повернути втрачені території, а й відновити контроль над Чорним та Азовським морями. Наразі ми віримо, що Україна матиме сучасний флот, сучасну систему берегової охорони, розгалужену портово-транзитну інфраструктуру яка представлятиме нашу державу в Чорноморському регіоні [8].

З набуттям незалежності в 1991 р., в Україні постала необхідність створення чіткої системи органів для формування нової морської політики, яка мала спиратися на міжнародні стандарти у цій сфері та потреби нової держави. Перші нормативні акти у зазначеній сфері стосувалися визначного аспекта морської справи – забезпечення безпеки мореплавства [9].

У 2021 році була ініційована розробка Стратегії морської безпеки України та розпочата робота над першою редакцією документа. Україна довгий час не мала Стратегії морської безпеки, хоча й існувала Морська доктрина України, яка була прийнята у 2009 році та оновлена у 2018 році. Однак ця доктрина

не передбачала чітких механізмів її виконання, контролю за виконанням, не містила критеріїв оцінки, не враховувала всі актуальні загрози [2].

Україна, з її протяжною береговою лінією 2759,2 км – найдовшою в Азово-Чорноморському регіоні – змушена була розробити свою по справжньому дієву Стратегію морської безпеки у пряму відповідь на триваючу російську агресію та проблеми, які вона створила.

Назва документа (Морська стратегія України) не повинна вводити експертів в оману – в документі йдеться не лише про берегову оборону. Стратегія охоплює широкий спектр питань, включаючи розмінування, дослідження економічного потенціалу континентального шельфу, логістику експорту сільськогосподарської продукції, екологічну безпеку тощо. Вона виходить за межі Азовського та Чорного морів, враховуючи річки України та потенціал участі в інших світових водних шляхах, що підтримують її стратегічні інтереси.

Значна частина документа зосереджена на економічних аспектах. Річки та два моря України є ключовими компонентами експортного потенціалу країни. Доступ до цих водних шляхів та їх безпечне використання є важливими для посилення цього потенціалу та забезпечення енергетичної безпеки.

Наприклад, Росія зруйнувала Каховську гідроелектростанцію в червні 2023 року ця варварська дія не лише порушила ключовий логістичний маршрут вздовж річки Дніпро, але й позбавила Україну доступу до важливого гідро-електро-енергетичного джерела, крім того зникнення Каховського водосховища створило значні проблеми для сільськогосподарського сектору. Несподівана варварська втрата водних ресурсів вплинула на агропромисловість, екофауну та зрошення в регіоні.

Континентальний шельф України має значний економічний інтерес, він становить близько 40% загальних запасів нафти і газу України наразі незалежні експерти оцінюють його в 2,3 мільярда тонн. У морській економічній зоні України ресурси природного газу оцінюються в 1751 мільярд кубічних метрів, з 48 мільярдами кубічних метрів підтверджених запасів. Доступ до цих ресурсів дозволить Україні працювати над досягненням енергетичної незалежності.

Критично важливими питаннями є логістика і продовольча безпека Україна входить до 10 найбільших країн-експортерів зерна, а її продукція досягає Африки, Близького Сходу та Азії. Безпечні експортні маршрути є важливими для підтримки стабільності в багатьох

регіонах світу, що робить це не лише національною проблемою, а й питанням, яке вимагає координації з міжнародними партнерами.

Можна констатувати що нова Морська стратегія зосереджена на поверненні доступу до територіальних вод України. Незаконне вторгнення Росії, яке розпочалося у 2014 році з анексії Криму та розширилося у лютому 2022 року, включивши захоплення прибережних районів вздовж Азовського та Чорного морів, зробило це критично важливим пріоритетом.

Найближчою метою України є відновлення контролю над своїм узбережжям та забезпечення безпеки для судноплавства в Чорному, Азовському та Керченській протоках. Ключовою метою є розмінування Чорного моря, де Чорноморський флот Росії розмістив морські міни.

У довгостроковій перспективі стратегія спрямована на посилення обороноздатності для відбиття потенційних ворожих атак та стримування майбутньої агресії. Це включає інвестиції у військово-морський флот, військову підготовку та розвиток військової інфраструктури. Україна планує інвестувати власні кошти, а також шукати підтримки та інвестицій від міжнародних партнерів. Україна також зацікавлена у співпраці з іншими країнами басейну Чорного моря з цього питання, за винятком Росії.

Важливим елементом міжнародної морської підтримки України стала Коаліція можливостей що була створена у грудні 2023 року в рамках Контактної групи з питань оборони України для підтримки нашої країни на морі та на річках.

З ініціативою створення Коаліції морських можливостей першо початково виступили Велика Британія, Норвегія та Україна. Її основні цілі – задоволення нагальних потреб України та підтримка довгострокового розвитку її відповідних можливостей, забезпечення свободи та безпеки цивільного судноплавства, а також стримування та відбиття будь-якої агресії з моря.

До Коаліції морських можливостей, окрім України, наразі входять вже 18 країн – окрім провідних держав, це Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, США, Франція, Швеція, Португалія, Польща, Румунія та Туреччина.

Фінляндія, Ісландія та Канада роблять значний внесок у розвиток морських можливостей України, але ще не є членами Коаліції. Австралія та Японія розглядають можливість приєднання до Коаліції морських можливостей.

Діяльність Коаліції морських можливостей є однією з найменш публічно розкритих. Водночас відомо, що держави-члени Коаліції надають Україні, серед іншого: кораблі та катери; кораблі ударні озброєння; розвідувальне обладнання; системи протимінної боротьби; посилюють десантні можливості морських сил; навчають особовий склад флотилій та морської піхоти.

Коаліція застосовує комплексний підхід до розвитку можливостей – не лише постачає кораблі, гелікоптери та інші системи, але й навчає їхні екіпажі та операторів, навчає технічний персонал та надає технічну підтримку для їх експлуатації та розгортання.

Серед публічно підтверджених деталей є те, що Нідерланди та Бельгія цього року передають Україні три кораблі протимінної боротьби класу «Алкмар». Окрім інших можливостей, Велика Британія вже передала два кораблі протимінної боротьби, «Чернігів» та «Черкаси», на початку 2023 року, які наразі розміщені у британських портах.

Екіпажі цих кораблів зараз проходять сувору підготовку для виконання своїх місій за стандартами НАТО. Цей комплекс сил протимінної боротьби становить основу тактичної групи протимінної боротьби, яка безпосередньо нейтралізуватиме мінну загрозу в українських водах.

Сполучені Штати, Нідерланди, Канада, Швеція та Фінляндія надали низку катерів різних класів та призначень, зокрема для пошуково-рятувальних операцій, транспортування, розвідки та спеціальних операцій.

У Румунії коаліція створила морський навчальний центр для навчання морської піхоти ВМС України.

Загалом у рамках Контактної групи з питань оборони України було створено вісім коаліцій з питань можливостей: Коаліція Повітряних сил, Коаліція інтегрованої протиповітряної та протиракетної оборони, Коаліція морських можливостей, Коаліція безпілотників, Коаліція з питань інформаційних технологій, Коаліція з питань артилерії, Коаліція з питань бронетехніки та маневреності, а також Коаліція з питань розмінування.

9 січня 2025 року міністри оборони 14 провідних країн, а також України, узгодили дорожні карти для всіх коаліцій. Це відбулося під час зустрічі Групи лідерів коаліцій з питань можливостей у рамках Контактної групи з питань оборони України (формат Рамштайн) [7].

Серед пунктів Морської стратегії України на які на нашу думку слід звернути увагу:

1) створення та забезпечення функціонування державної інтегрованої інформаційної системи

висвітлення надводної та підводної обстановки в Азово-Чорноморському басейні та басейнів річок Дніпро і Дунай на базі Військово-Морських Сил Збройних Сил України, інтеграції цієї системи в систему об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах України, а також обмін даними (інформацією) системи з державами-партнерами відповідно до законодавства України;

2) активізація участі України у діяльності міжнародних організацій, зокрема Міжнародної морської організації, Міжнародної гідрографічної організації, Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй, Дунайської комісії, Організації чорноморського економічного співробітництва, Комісії із захисту Чорного моря від забруднення, Міжнародної комісії із захисту ріки Дунай, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Генеральної комісії з питань рибальства у Середземному морі, приєднання до нових міжнародно-правових інструментів задля забезпечення користування більшим спектром способів впливу для протидії незаконним діям держави-агресора на морі та в портах;

3) зменшення впливу Російської Федерації в рамках міжнародних організацій, зокрема Організації чорноморського економічного співробітництва, а саме – у профільних комітетах цієї організації;

Говорячи про взаємодію на теренах Морських рубежів не можна не звернутись до взаємодії в рамках Організації Чорноморського Економічного Співробітництва докладніше.

Останні десятиліття ця організація була основою для економічної морської взаємодії України з державами регіону Причорномор'я.

На початку повномасштабного вторгнення Україні вдалося не допустити головування Росії в Організації чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). За час свого існування організація створила низку транспортних, торгівельно-економічних а також безпекових ініціатив, які мали певну ефективність до 2014 р. і частково зберігали актуальність до 2022 р. Дані ініціативи (Blackseafor, TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)) давали можливість державам сусідам краще взаємодіяти на регіональному рівні, налагоджувати бізнесові морські зв'язки, розвивати портову інфраструктуру, мати свій голос на міжнародній морській арені в питання судноплавства, транзиту енергоносіїв, базування морських місій, тощо.

Наразі організація намагається зберігати взаємодію з Україною, очевидно що як консультативний майданчик вона збереже свою функцію і після війни [6].

Повертаючись до економічної складової слід зазначити що Морська Стратегія України містить низку нових важливих економічних аспектів. Важливим питанням залишається розвиток судноплавства та створення відповідних умов. Залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, призведе до створення нового іміджу України як держави прапора, а також збільшення кількості суден, що ходять під українським прапором. Це пряме підсилення економічного потенціалу країни і розвиток її транзитної інфраструктури в майбутньому.

У Стратегії окрему увагу приділено питанням розмежування морських просторів в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці з РФ згідно з міжнародним правом [4].

Безпосередньо відповідатиме за затвердження плану заходів для реалізації цієї Стратегії та реалізовуватиме його положення Кабінет Міністрів України

Пункт 33 Стратегії визначає, що Кабінет Міністрів України кожні пів року інформує Раду національної безпеки і оборони про хід і результати виконання завдань, передбачених Стратегією, а також подає пропозиції для підвищення ефективності дій держави у досягненні поставлених цілей. У пункті 34 документу зазначено, що Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів координують і контролюють виконання Стратегії морської безпеки відповідно до своїх повноважень, закріплених у Конституції та законах України.

Створення морської урядової групи для реалізації Стратегії морської безпеки України

3 серпня 2024 року, після затвердження Стратегії указом Президента, розпочалася активна робота під егідою Кабінету Міністрів України та Міністерства оборони над розробкою плану заходів для її реалізації. Заплановано також створити спеціальну морську урядову групу, яка буде системно опікуватися питаннями морської безпеки.

Такий підхід є надзвичайно важливим, оскільки близько двох десятків різних міністерств і відомств, зокрема розвідувальні органи, мають пряме відношення до морської безпеки. Жодне з цих міністерств або відомств не може самостійно впоратися з усім обсягом питань, що стосуються моря.

На жаль, корупція у морській галузі України залишається актуальною і складною проблемою. Незважаючи на створення та діяльність НАБУ, БЕБ і ДБР, їх кадровий склад залишає бажати кращого. Штучна криміналізація звичайних бізнесових операцій є нормою для правоохоронної системи.

Щорічно мільярди гривень витрачаються на НАБУ, БЕБ і ДБР, в той час, як існують поточні проблеми із фінансуванням сил оборони.

Є очевидним, що роздута кількість українських правоохоронних органів тільки збільшує тиск на бізнес, а самі органи не достатньо ефективно виконують поставлені завдання. Можливо, було б значно ефективніше передати більшу частину слідчого апарату до Національної поліції. Поліція могла б розслідувати всі кримінальні справи, тоді як СБУ розслідувала б тільки «специфічні» справи, що стосуються державної таємниці, контррозвідки та контр терору [5; 7].

Крім того, ми повинні боротися не тільки з наслідками, але й з причинами виникнення корупції. Існування чисельних державних та комунальних підприємств створює сприятливі умови для корупції. Наразі, необхідна практично прозора приватизація. Держава остаточно повинна залишитися лише регулятором, а не власником.

Безумовно, приватизація державних підприємств, кратно зменшить корупцію. Значне скорочення чисельності міністерств і відомств, їх «роздутого» кадрового складу також позитивно вплине на ситуацію.

Крім того нова Стратегія морської безпеки України, указ про запровадження якої підписав Президент України Володимир Зеленський, передбачає створення міжнародної платформи «Безпечне Чорне море» із залученням держав Чорноморського регіону (крім Росії), держав Середземномор'я та Глобального Півдня, що стикаються з викликами економічного та продовольчого характеру внаслідок перешкодження Росією свободі судноплавства в Азово-Чорноморському регіоні.

Важливою темою майбутнього морського співробітництва України є укладання з державами Чорноморського регіону (крім Росії) та іншими зацікавленими державами двох-та багатосторонніх угод про надання Україні гарантій безпеки, які включатимуть механізми

забезпечення безпеки в Азово-Чорноморському басейні.

Особливим елементом морської стратегії стане створення чи участь у створенні кораблебудівних, суднобудівних підприємств на території України та інших держав-партнерів;

Перед державними органами України ставиться завдання по створенню умов для тимчасової міжнародної військової (військово-морської) присутності на території Кримського півострова після його деокупації; створення «протимінної коаліції» за участю держав-членів НАТО. Це стане можливим як зазначається у тексті після створення нового чорноморського військово-морського з'єднання держав-партнерів за участю України.

Особливу увагу в документі приділено процесам і законодавчим ініціативам по виходу української сторони з міжнародних договорів, укладених із російською федерацією.

Зазначається, що реалізація Стратегії морської безпеки України забезпечуватиметься за кошти державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством України, зокрема, іноземних інвестицій.

Отже, прийнята в 2024 році нова Морська стратегія України є важливим документом, що кодифікує комплекс заходів які необхідні для збереження статусу України в Чорному морі в умовах агресії РФ, втрати суттєвих територій узбережжя (а це економічний і транзитний потенціал портів, військових баз, морських шельфів тощо), наразі вимагала створення нового плану дій в складних умовах спроб РФ створити умови для знищення або суттєвого зменшення морського потенціалу нашої держави. Новітня морська стратегія дає можливість швидше оперувати та оперативно відстоювати інтереси України узгоджуючи їх з міжнародним договорами, протидіяти уворожимитаризмам, створювати ясність позиції України в майбутньому світі, відкриває суттєві можливості створити нові зв'язки з зарубіжними безпековими організаціями і насамперед НАТО.

Література:

1. Аверочкіна Т. В. Морська політика України : навчально-методичний посібник. Т. В. Аверочкіна, Б. А. Кормич, О. М. Стець - Одеса : Фенікс, 2023. 178 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/24612>; DOI: 10.32837/11300.24612
2. Гбур З. В. Виклики та загрози в морській безпеці України DOI: 10.32702/23066814.2022.3.66. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2022/12.pdf (дата звернення 9.09.2025).
3. Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України: матеріали міжнародного наукового форуму, 19-20 травня 2021 року. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021. 204 с.
4. Панчишин В. Як перемогти ворога на морі: експерт розповів про нову Стратегію морської безпеки. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/12/17/yak-peremogty-voroga-na-mori-ekspert-rozpoviv-pro-novu-strategiyu-morskoyi-bezpeky/> (дата звернення 9.08.2025).

5. Плачкова Т. М. Адміністративно- правовий механізм забезпечення безпеки мореплавства в Україні: генеза правового регулювання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*: зб. наук. статей. Чернівці, 2016. № 4. С. 78–100.
6. Собенко Н. Україна домоглася недопущення головування Росії в ОЧЕС – МЗС. URL: <https://suspilne.media/256095-ukraina-domoglasa-nedopusenna-golovuvanna-rosii-v-oces-mzs/> (дата звернення 9.08.2025)
7. Устименко Б. Морська стратегія України : кроки до перемоги URL:<https://ua.sudohodstvo.org/mor-ska-strategiya-ukrayiny-kroky-do-peremogy/> (дата звернення 9.08.2025).
8. Black Sea Security Drives Maritime Reform in Ukraine. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/news/black-sea-security-drives-maritime-reform-in-ukraine/> (дата звернення: 12.09.2025).
9. European Parliament. Integrated Maritime Policy of the European Union. 2019. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/121/integratedmaritimepolicyoftheeuropeanunion> (дата звернення: 12.06.2025).
10. European Commission. 9. The EU Maritime Security Strategy Action Plan 2020 Implementation report. 2020. URL: [file:///C:/Users/111/Downloads/eumssfactsheet swd 2020252_en.pdf](file:///C:/Users/111/Downloads/eumssfactsheet%2020252_en.pdf) (дата звернення: 12.06.2025).
11. Minesweepers, boats, and drones – how the Maritime Capability Coalition is assisting Ukraine. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/minesweepers-boats-and-drones-how-the-maritime-capability-coalition-is-assisting-ukraine/> (дата звернення: 12.09.2025).
12. Union. Council Conclusions on the EU' s engagement to the Black Sea regional cooperation. 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/39779/st10219en19.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

Дата надходження статті: 29.09.2025

Дата прийняття статті: 20.10.2025

Опубліковано: 04.12.2025